

BAGSIDEN AF DÅSETOMATER

*Grov udnyttelse og
illegal arbejdskraft i
danske dåsetomater*

DanWatch

November 2014

Indholdsfortegnelse

Rapportens resultater	4
Metode	6
Det mener supermarkederne	6
I finanskrisens skygge gror tomater	7
Hver tredje tomatplukker arbejder illegalt	8
Hvem er tomatplukkerne?	9
Slumbyen Ghetto di Rignano	11
Intet visum, ingen rettigheder	11
I arbejdsgiverens nåde	12
Il Caporale: Bandedealer og Beskytter	14
Fattigdom arbejder man sig til	15
Sundhedsfarligt arbejde og bolig	17
Italienske tomater i danske supermarkeder	17
DanWatch's survey blandt danske brands	18
Certificeringer, som tomatproducenterne forpligter sig til	20
Konklusion	22

Bilag

Bilag 1: Skema over brands, supermarkeder og CSR politik	24
Bilag 2: Kommentarer fra danske supermarkedskoncerner	26
Bilag 3: Surveysvar fra virksomhederne i DanWatch's undersøgelse	28

Copyright © 2014 DanWatch
Alle rettigheder forbeholdt.

Forfattere: Charlotte Heikendorf og Norma J. Martinez
Researcher: Charlotte Heikendorf
Forsidefoto: Marco Valli
Redaktør: Louise Voller
Layout: Kaspar Sivertsen

Denne rapport er baseret på en uafhængig DanWatch undersøgelse. Undersøgelsen er udført i overensstemmelse med DanWatchs etiske principper og internationale presseetiske retningslinjer. DanWatch er ansvarlig for rapportens indhold. DanWatch er et uafhængigt medie- og researchcenter, der undersøger virksomheders påvirkning af mennesker og miljø globalt. DanWatch tilskriver sig nationale og internationale regler og principper for god presseskik og -etik, herunder Medieansvarsloven (Danmark) og International Federation of Journalists' Declaration of Principles on the Conduct of Journalists (internationalt).

Se vores hjemmeside for mere information: www.danwatch.dk
Feltrejse er gennemført med støtte fra Amnesty International

Rapportens resultater

- Italien er verdens største producent af hakkede, flåede og purerede tomater på dåse med en eksport på 10,7 milliarder kroner årligt¹.
- To tredjedel af importerede tomater på dåse i Danmark kommer fra Italien², det svarer til konserverede tomater for knap 130 millioner kroner årligt³. Størstedelen af tomaterne kommer fra Italiens hæl, Puglia (30%) og nærliggende regioner (35%)⁴.
- 20% af tomater fra Italien er plukket ved håndkraft⁵, primært i Syditalien. Manuel høst er nødvendig ved høst af Saint Marzano, DOC og cherry-tomater, eller når jordkvaliteten er uegnet til maskinel høst. Hvis det regner i høstsæsonen, er den reelle procent-sats for manuel høst væsentligt højere.
- Tomatplukkerne får i gennemsnit €3 (22 kr.) i timen på en arbejdsdag, der er 10-12 timer. Den gennemsnitlige løn for lovligt ansatte landbrugsmedarbejdere er €8,2 per time⁶.
- Antallet af illegale immigranter i italiensk tomatproduktion er et mørketal, men knap 400.000 immigranter plukker tomater i Italien uden en arbejdskontrakt. Det svarer til, at hver tredje ansatte i landbruget arbejder illegalt⁷. Det gør arbejderne sårbare, hvilket udnyttes af bandeledere, *i Caporali*⁸, som arbejderne betaler for at få et job, kost, logi, transport og beskyttelse.
- Ansættelse af papirløse immigranter eller migranter uden kontrakt er ansættelse - og i mange tilfælde grov udnyttelse - af ulovlig arbejdskraft, der fungerer som leverandører til danske virksomheder og i sidste ende, forbrugerne.
- DanWatch har undersøgt 13 dåsetomat-*brands*, der sælges i danske supermarkeder ejet af Dansk Supermarked, Coop Danmark, Dagrofa og LIDL. Kun Bioltalia tager fuldt ansvar for arbejdsforholdene hele vejen gennem deres varekæde⁹.
- Fire af de virksomheder, der står bag tomater på dåser i Danmark, fralægger sig ansvar for tomatplukkernes arbejdsforhold. De fire virksomheder står bag mærkerne Irma Hverdag, Coop x-tra, La Campagna, Monte Rey, First Price, Grøn Balance og Smagens Køkken. Ifølge de fire virksomheder er det deres leverandørers opgave at påtage sig det sociale ansvar for tomatplukkernes arbejdsforhold.

1. Udregninger fra Trademap.org, product code 2002, tomatoes - prepared or preserved i 2013.
2. Udregninger fra Trademap.org, product code 2002, tomatoes - prepared or preserved. Procentværdi af Danmark import fra Italien (21006 tons i 2013) ift. Danmarks import fra verden (33083 tons i 2013).
3. Eurostat
4. Email korrespondence med Viviana de Dilectis, ANICAV 26/09/2014.
5. IEH 2013: 'Follow-up on an Agreement in the Italian Tomato Processing Sector: Report from visit by IEN Oct. 16-18, 2013', URL: <http://etiskhandel.no/Artikler/10666.html>
6. Udregninger baseret på data fra Udregninger baseret på data fra Italian National Institute of Statistics (istat), hvor den årlige løn fra 2013 er divideret med antallet af arbejdstimer, inkl. betalt ferie.(istat), hvor den årlige løn fra 2013 er divideret med antallet af arbejdstimer, inkl. betalt ferie.
7. istat: 36% undeclared work i landbruget i 2012
8. Working Lives 2011, 'Responses to Forced Labour in the EU, Country Report of Italy', URL: <http://workinglives.org/fms/MRSite/Research/wlri/Italy%20European%20Responses%20to%20Forced%20Labour.pdf>
9. Varekæde dækker over tomatens vej fra mark til supermarked.

- Af de ti virksomheder, der har besvaret vores spørgsmål, oplyser fire, at deres forarbejdningsfabrikker har internationale certificeringer for arbejdsmiljø og socialt ansvar. Forarbejdningsfabrikkerne, der konserverer for La Doria, Dansk Supermarked, Coop og SuperGros, er certificeret med SA8000 eller ved at blive det - men standarderne gælder ikke for tomatplukkernes arbejdsforhold.
- Agrigenus og Mutti er de eneste af de besvarende virksomheder, der kan garantere, at deres tomater ikke er plukket af ulovlige sæsonarbejdere. Agrigenus ansætter ikke sæsonarbejdere og Mutti hyrer studerende til høsten i Norditalien, hvis mekanisk høst ikke er mulig. Syv af de besvarende virksomheder kan ikke garantere, at deres underleverandører ikke udnytter illegale immigranternes arbejdskraft.

- Dansk lovgivning fastslår at en virksomhed, der forhandler eller producerer fødevarer, skal kunne spore sine varer ét led frem og tilbage i varekæden¹⁰. Fuld sporbarhed er ikke et lovkrav, selvom 67% af danskerne sidste år udtalte til Forbrugerrådet, at synligheden af oprindelse enten er meget vigtigt eller forholdsvis vigtigt for deres valg af fødevarer¹¹.
- FN's Global Compact er et initiativ som virksomheder kan tilslutte sig frivilligt, og grundlaget for Global Compact er, at virksomhederne har indsigt i egen varekæde, og at de tager ansvar for den ved respektere menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, anti-korruption og miljøet¹². Ud af de ti adspurgte virksomheder, har Coop DK underskrevet Global Compact, og det samme har A.P. Møller Mærsk koncernen¹³, der ejer 19% af Dansk Supermarked¹⁴.
- Kun ét af de 13 brands i DanWatch's survey har certificeret sporbarhed i sin varekæde. Samme brand, Biotalia, er det eneste brand, der eksplicit tager fuld ansvar for varekæde, mens fire virksomheder - som står bag i alt syv brands af dåsetomater - lægger alt ansvar for arbejdsforhold på tomatgårdene over på brandets direkte leverandør.

De første afsnit i rapporten giver et overblik over metoden bag og definitioner, der bliver brugt i rapporten. Derefter indeholder rapporten en kort gennemgang af det juridiske landskab, der møder immigranterne, når de kommer til Italien. De efterfølgende afsnit omhandler arbejdsløn og -tider, tomatplukkernes arbejdsforhold samt sundhed og boligforhold. Rapportens to sidste afsnit skitserer varekæden fra Italien til Danmark og gennemgår en række danske *brands*, som indeholder tomater fra Syditalien.

10. Fødevarestyrelsen, VEJLEDNING OM GENNEMFØRELSE AF ARTIKEL 11, 12, 14, 17, 18, 19 OG 20 I FORORDNING (EF) NR. 178/2002 OM DEN GENERELLE FØDEVARELOVGIVNING, URL: http://www.foedevarestyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/25_PDF_word_filer%20til%20download/02kontor/Sadan_kontrol/guidance_rev_8_da.pdf

11. Food&Culture, 09-04-2013, TEMA: Danske forbrugere vil se deres fødevarer i øjnene, URL: http://www.foodculture.dk/Tema/Foedevarer/2013/Sporbarhed/Danske_forbrugere_vil_se_deres_foedevarer_i_oejnene.aspx

12. United Nations 22/04/2013, 'Overview of the UN Global Compact', URL: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>

13. Coop DK har tilsluttet sig Global Compact i 2008 og A.P. Møller Mærsk i 2009, jf. <https://www.unglobalcompact.org/participants/search>

14. Dansk Supermarked er ejet af Salling-fondene (81%) og A.P. Møller Mærsk koncernen (19%), URL: <http://dansksupermarked.dk/om-os/koncern/>

Metode

DanWatch har i juli-september 2014 gennemgået den nyest tilgængelige research om migrantarbejdere i Italiens tomatplantager i Puglia, Campania og Basilicata. Kilder har været rapporter fra Amnesty, International Labour Organization (ILO), Federazione Lavoratori Agroindustria (Flai-CGIL), Læger Uden Grænser samt statistik fra bl.a. EU, Italiens Institut for Statistik (ISTAT) og International Trade Organization.

DanWatch har været i kontakt med den italienske ngo, Emergency, samt International Organization for Migration (IOM), Associazione per gli Studi Giuridici sull'Immigrazione (ASGI) og en række civilorganisationer for at få deres opdaterede informationer på området.

I september 2014 har DanWatch foretaget interviews med migrantarbejdere i Ghetto di Rignano, udenfor Foggia i Puglia Regionen.

DanWatch har undersøgt varekæden for 16 *brands* af tomater på dåse. Disse er udvalgt efter at de kan findes på hylderne i større danske supermarkeder. Vi har kontaktet 12 producenter og én importør af flåede og hakkede tomater fra Italien. Af de 13 adspurgte virksomheder har ti af dem svaret. De ti virksomheder står for 13 forskellige *brands*. Alle har fået stillet samme spørgsmål vedrørende deres virksomhedsansvar.

Producenter og leverandør

Når en fabrik producerer et parti dåsetomater under eget *brand*, bliver den virksomhed, der ejer brandet omtalt som producent i denne rapport. Fabrikken er i det tilfælde leverandør til eget *brand*.

Supermarkedets indkøbsorganisation bliver omtalt i denne rapport som producent, hvis dette supermarked har et *private label*. Fabrikken, der konserverer friske tomater til supermarkedets *private label*, vil blive omtalt som leverandør. En dansk virksomhed kan også have flere dåsetomat-*brands* fra samme leverandør.

Dagligvarekoncerne, der ejer de supermarkeder, hvor *brands*'ene forhandles, er blevet forelagt DanWatchs dokumentation inden udgivelse, og blevet bedt om at kommentere på konklusionerne.

Det mener supermarkederne

DanWatch har sendt rapporten til supermarkedskoncern Dansk Supermarked, Coop Danmark, Dagrofa og LIDL, og spurgt dem om deres ansvar overfor forbrugeren i forhold til rapportens konklusioner. Spørgsmål til og svar fra supermarkederne kan findes i bilag 2: Kommentarer fra danske supermarkedskoncerner.

Dansk Supermarked

Dansk Supermarked, som ejer butikskæderne Netto, Bilka og Føtex, har som udgangspunkt tillid til deres leverandører, og virksomheden informerer om, at de ikke har kendskab til kritik af arbejdsforholdene, herunder brug af illegal arbejdskraft, hos deres leverandører af dåsetomater specifikt. Dansk Supermarked mener leverandøren, ikke Dansk Supermarked, har ansvaret for ordentlige arbejdsforhold i varekæden.

“Vi gør alt, hvad vi kan for at sikre, at vores leverandører overholder vores samhandelsaftale, men må også erkende at det er svært at kontrollere hele værdikæden,” udtaler Mads Hvitved Grand, pressechef ved Dansk Supermarked.

Dagrofa

Dagrofa, der ejer butikskæden Kiwi og Superbest butikkerne, er uenig i at de ikke tager ansvar for tomatplukkernes arbejdsforhold. *“Vi mener at vores leverandør gør alt, hvad der er muligt for at følge op (på deres certificeringer, red), inklusiv ikke annoncerede audits på markerne og tilser, at de efterlever de krav, der stilles til deres leverandører (af friske tomater, red.) for tomatplukkerne,”* udtaler Markela Dedopoulos, kommunikationsdirektør i Dagrofa.

Hun tilføjer, at dåsetomat-leverandøren påtager sig det fulde ansvar for tomatplukkerne, når de underskriver kontrakt med Dagrofa.

Coop

Coop Danmark er i gang med en proces for at kortlægge hele deres varekæde ned til plantageniveau for at imødekomme problematikken omkring ulovlige arbejdsforhold for migrantarbejdere i Italien. *“Helt generelt er det Coops overbevisning, at det ikke er en løsning at blive væk. Vores investeringer i varer og produkter skal være med til at gøre tingene bedre i forsyningskæden,”* udtaler Ulla Riber, afdelingschefen for CSR for Coop Danmark.

Coop Danmark påpeger, at deres leverandører har ansvaret for ordentlige arbejdsforhold nedad i varekæden, hvilke leverandøren skriver under på, når en ny kontrakt indgås.

LIDL

Ved rapportens afslutning havde LIDL Danmark ikke svaret på DanWatch's henvendelser i forhold til at kommentere på rapporten.

I finanskrisens skygge gror tomater

Under finanskrisen er arbejdsløsheden i Italien steget fra 6,1% til 12,3%¹⁵. Værst står det til i Syditalien, hvor hver femte indbygger er uden job¹⁶. Trods markant økonomisk tilbagegang i hele Italien¹⁷ er værdien af eksporten af tomater på dåse fortsat steget fra

15. Istat.it database, unemployment rate/geographical areas/percentage values, Arbejdsløshedsrate for hele Italien (2007-Q2 2014). Til sammenligning er den gennemsnitlige arbejdsløshedsrate i den Europæiske Union på 10,3 i første kvartal af 2014, ifølge Eurostat, database kode: une_rt_q

16. Arbejdsløshedsraten er 20,2% i andet kvartal af 2014 i Syditalien (Mezzogiorno). Istat.it, unemployment rate/geographical areas/percentage values.

17. Væksten i Italiens bruttonationalprodukt har i 2008-2014 ligget mellem -5,5% og 1,7%, ifølge Eurostat, Real GDP growth rate - volume, 2002-2013, database kode: tec00115

9,1 milliarder danske kroner i 2008 til 10,7 milliarder kroner i 2013¹⁸. Italien er verdens største eksportør af tomater på dåse med en andel på 40,3% af verdensmarkedet¹⁹.

En tredjedel af alle i Italiens landbrug arbejder uden arbejdskontrakt²⁰, og ifølge Italiens Institut for Statistik (Istat) har 16% af alle landbrugsarbejdere en anden nationalitet end italiensk²¹. Det svarer til 116.000 mennesker, hvilket er lavt sat, vurderer researcher Anna Brambilla fra den italienske association for juridiske studier om immigration, ASGI²². Hun anslår, at tallet nærmere er 500.000, hvilket svarer til 65% af alle ansatte i landbruget. Tallet angiver både migrantarbejdere, der har opholdstilladelse, men som arbejder uden kontrakt, og migrantarbejdere, som ikke har opholdstilladelse og derfor ikke har andre muligheder end at tage et job uden kontrakt.

Ordforklaring

Immigrant/migrant: En person, der flytter til et andet land af andre grunde end forfølgelse. Det kan være af økonomiske, politiske eller sociale grunde. Rapporten bruger betegnelsen 'migrant' generelt om en person, der flytter fra sit eget land til et andet, og betegnelsen 'immigrant' specifikt om en person, som er flyttet til Italien.

Flygtning: En person, der pga. velbegrunnet frygt for forfølgelse på grund af sin race, religion, nationalitet, sit tilhørsforhold til en særlig social gruppe eller sine politiske anskuelser, befinder sig udenfor det land, som vedkommende har statsborgerskab til²³.

Illegale immigranter: Immigranter, der befinder sig i et land, hvor de ikke har opholdstilladelse eller asyl, uden myndighedernes viden.

Hver tredje tomatplukker arbejder illegalt

Knap to tredjedele af de italienske tomater kommer fra Syditalien, 30% fra Puglia og 35% de omkringliggende regioner²⁴. Tomatsorten, jordtypen og vejret er bestemmede faktorer for, om delvis mekanisk høst er en mulighed eller ej²⁵. Mens tomathøsten i Norditalien er fuldt automatiseret, er høsten i Syditalien afhængig af manuel arbejdskraft.

18. Trademap.org, ITO, eksport af tomater (20-2002 tomato, prepared or preserved) til hele verden,

19. Trademap.org, ITO, List of exporters for the selected product in 2013, Product : 2002 Tomatoes prepared or preserved

20. Istat.it, rate of undeclared work in percentage values, edition March-2013, data fra 2012: 36,3% Lands gennemsnittet for fuldtidsbeskæftigede uden kontrakt er 10,5%

21. Istat.it, data fra første kvartal af 2014

22. Mailkorrespondance med Anna Brambilla, researcher på projektet 'Look out for trafficking (sexual exploitation and work exploitation)' for ASGI, Associazione per gli Studi Giuridici sull'Immigrazione, asgi.it

23. Definition fra FNs flygtningekonvention fra 1951, URL: <http://www.unhcr.org/pages/49da0e466.html>

24. Email korrespondance med Viviana de Dilectis, ANICAV 26/09/2014. Tomaterne, der laves til hakkede, flåede og skrællede tomater på dåse, er produceret i Puglia (30%), Emilia-Romagna (35%) og det resterende 35% kommer fra de centrale og sydlige regioner Campania, Basilicata, Toscana, Lazio, Lombardia, Molise, Abruzzo, Sardegna and Calabria.

25. Email fra ANICAV 26/09/2014: "The manual harvesting is used for some special productions, that are unique of southern Italy: the cherry tomato (which represents approximately 0.7% of all tomato products); DOP San Marzano tomatoes (which represent 0.3% of all tomato products) and involves the manual harvesting in the product regulation; the peeled tomatoes (which represents 20% of all tomato products), of which less than half is manual harvested. Thus, approximately 5% of the harvest is done manually with the addition of a percentage - variable depending on weather conditions - for tomato harvest in the days following rains (the machine finds it difficult to access / operate in wet soils) and for tomato cultivated in hilly areas with steep slopes."

Størstedelen af de kontraktløse tomatplukkere i Italien er immigranter, der lever som daglejere, hvor de flytter rundt i Syditalien efter høstsæsonerne på de forskellige afgrøder, bl.a. vandmelon, squash, oliven, tomater og klementiner. En anonym landbrugsarbejder siger til DanWatch, at han er en af de meget få italienere, der arbejder med tomater. Hans kolleger er østeuropæere fra Bulgarien og Rumænien²⁶, mens andre landbrug bruger afrikansk arbejdskraft. Der er tale om mørketal, da ingen præcist kender antallet af illegale immigranter, og derfor heller ikke andelen af immigranter i landbruget.

Immigranter og flygtninge, der plukker tomater uden arbejdskontrakter og ofte uden officielle papirer, er i en sårbar situation. Deres uregistrerede status, tidligere gæld og den høje arbejdsløshed i Italien gør, at de underlægger sig urimelige arbejdsforhold, minimumslønninger og maksimale priser for mad, bolig, beskyttelse og transport fra il caporali - deres beskyttere og chefer - der tager en stor del af deres løn og dermed holder dem fanget i fattigdom.

Hundredvis af illegale arbejdere i Italien

I 2009 fandt arbejdsmarkedsinspektører 98,400 uregistrerede arbejdere, der var ansat på 80.000 af de 100.600 inspicerede farme i Syditalien. Deres uregistrerede status gør dem sårbare i forhold til tvangsarbejde og trafficking, fastslår rapporten "Responses to Forced Labour in the EU: Country Report of Italy"²⁷.

Hvem er tomatplukkerne?

Tomatplukkerne i Syditalien er immigranter fra Nordafrika, Afrika syd for Sahara og Østeuropa. De er immigreret til Italien, fordi de er flygtet fra konflikt og politisk urolighed, eller fordi de har forsøgt at flygte fra den konstante økonomiske usikkerhed i deres eget land med et ønske om at få et bedre liv i Europa²⁸. Langt størstedelen er unge mænd mellem 20 og 40 år²⁹ fra Nord og Vestafrika. Majoriteten af tomatplukkerne i Foggia, Puglia regionen, er fra Senegal, Mali, Burkina Faso, Ghana og Nigeria³⁰. De er ankommet med fly, båd eller over land³¹.

Immigranterne sætter både sig selv i fare og i gæld ved at emigrere til Europa. I løbet af de første ni måneder af 2014 har 165.000 bådflygtninge og immigranter forsøgt at krydse Middelhavet for at komme til Europa. Af dem er 90.000 ankommet mellem 1. juli og 30. september, og 2200 er døde som følge af den farlige rejse, hvilket er et rekordhøjt antal, fastslår FNs Flygtningehøjkommissariat, UNHCR³².

26. DanWatch, observationer og interview syd for Foggia, d. 11/9/2014

27. Working Lives 2011, 'Responses to Forced Labour in the EU, Country Report of Italy', URL: <http://workinglives.org/fms/MRSite/Research/wlri/Italy%20European%20Responses%20to%20Forced%20Labour.pdf>

28. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', Workers of the World Journal, s93, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

29. Médecins Sans Frontières 2008, A Season in Hell, s3, URL: https://www.aerzte-ohne-grenzen.at/fileadmin/data/pdf/reports/2008/MSF_Report_A_Season_In_Hell_2008.pdf

30. DanWatch interview med Karim, Ghetto di Rignano, d. 11/09/2014

31. INTELLIGENT LIFE magazine, May/June 2014, 'Missing in the Mediterranean', URL: <http://moreintelligentlife.com/content/features/caroline-moorehead/lost-mediterranean>

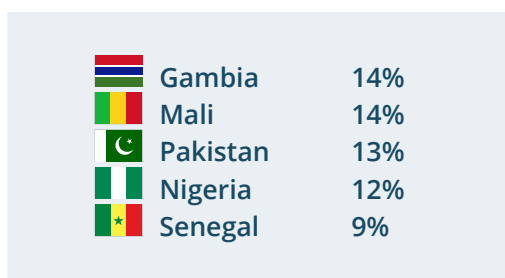
32. UN News Centre, 2. oktober 2014, URL: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48982#.VDJ-3_I_tqs

Vejen til Europa koster mange penge. En tur gennem Nordafrikas ørken og over Middelhavet kan koste 10.000 USD (ca. 54.000 kr) - penge, der går til transport, menneskesmuglere og nye dokumenter³³. Allerede når de ankommer, er immigranterne forgældede, og det er en situation, de ikke kommer ud af ved at plukke tomater. Tværtimod forværres gælden.

I Syditalien ankommer immigranter uden visum til modtagelsescentre³⁴ og immigrantslumbyer som Ghetto di Rignano i Puglia og Boreano Ghettoen i Basilicata, der fungerer som rekrutteringssteder for daglejerjobs i landbruget. Nogle kombinerer landbrugsarbejdet med andre sektorer, hvor det er nemt at finde job uden kontrakter eller officielle inspektioner, som bygge- eller logistikbranchen. En lille andel har tidligere været fabriksarbejdere i Norditalien, men er blevet opsagt pga. finanskrisen³⁵.

Muhammed fra Gambia er uddannet slagter og tog til Europa for at få en bedre fremtid. Muhammed var håbefuld, da han ankom til Italien, men efter to uger som tomatplukker ønsker han sig tilbage til Gambia. Han sparer nu op for at komme hjem eller videre til Nordeuropa³⁶.

Top fem over asylansøgere i Italien³⁷, første kvartal 2014

Italien modtager 350.000 immigranter årligt. Det tal er kun overgået af Tyskland og Storbritannien³⁸. Det høje antal skyldes dels, at Italien med sin lange kyststrækning er relativt let at komme til fra Nordafrika, og dels at Italien har ry for at være et land, hvor immigranter har relativt nemt ved at få arbejde og sjældent bliver opdaget, selv uden dokumenter, fordi der er langt imellem politikontroller og arbejdsmarkedsinspektioner³⁹.

Tre ud af fire immigranter i Italien er ikke officielt registreret⁴⁰, vurderer arbejdsmarkedsforsker Emilio Reyneri ved Università degli Studi Milano-Bicocca. Det reelle antal af migrantarbejdere i Italien er derfor svært at fastslå præcis. Oplandet omkring Foggia i Puglia

33. Reyneri, Emilio 2003, 'Underground Economy and the New Immigration. The Case of Southern Europe', paper presented at the EU workshop Informal/Undeclared Work: Research on its Changing Nature and Policy Strategies in an Enlarged Europe, 21. maj 2003, s4. URL: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/conf_work_reyneri.pdf

34. Modtagelsescentre er kendt som detentionscentre i Italien, hvilket dækker over flere typer af centre: Centri di Accoglienza (CDA), Centri di Identificazione ed Espulsione (CIE) og Centri Accoglienza Richiedenti Asilo (CARA, dvs. asylcentre). Immigranterne skal opholde sig i centrene, mens de bliver identificeret og deres opholds- eller asylansøgning behandles. URL: <http://www.globaldetentionproject.org/countries/europe/italy/introduction.html>

35. DanWatch interview med Tala 11/09/2014 & Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action, s92 URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

36. DanWatch interview med Muhammed, Ghetto di Rignano, d. 11/9/2014. Han ønsker ikke, at vi offentliggør hans efternavn.

37. Eurostat, datakode: migr_asyappctzm

38. I 2012 modtog Italien 350.772 immigranter, hvilket er det laveste antal i siden 2006. Tyskland havde 592.175 immigranter og Storbritannien 498.040 i 2012. Eurostat, datakode tps00176.

39. Reyneri, Emilio 2003, 'Underground Economy and the New Immigration. The Case of Southern Europe', Informal/Undeclared Work, s4

40. Reyneri, Emilio 2003, 'Underground Economy and the New Immigration. The Case of Southern Europe', paper presented at the EU workshop Informal/Undeclared Work, s2

regionen tiltrækker hvert år 15.000-18.000 migrantarbejdere til at plukke tomater⁴¹. Det er normal praksis blandt landmænd i Puglia og resten af Syditalien at hyre migrantarbejdere til tomathøsten, siger professor Domenico Perrotta ved Università degli studi di Bergamo⁴².

Slumbyen Ghetto di Rignano

Udenfor Foggia i Puglia regionen ligger den største slumby for migrantarbejdere, Ghetto di Rignano. I tomatsæsonen har Ghetto di Rignano omkring 2.500 indbyggere, hvoraf ni ud af ti er mænd⁴³. Ghetto di Rignano består af forladte huse, som de nye beboere har indtaget, og selvbyggede barakker af træ og presenninger. Slumbyen er en selvforsynende landsby med sin egen moské, slagter, radiostation, frisører og købmænd på trods af, at der hverken er rindende vand eller elektricitet⁴⁴. Beboelsesområder for migrantarbejdere som Ghetto di Rignano, ligger langt fra nærliggende italienske byer.

I juli 2014 underskrev regionen sammen med en række detailhandlere, forbruger- og landbrugsorganisationer en protokol for bekæmpelse af sort arbejde i landbruget, der havde til formål at lukke Ghetto di Rignano⁴⁵. En regional minister, Guglielmo Minervini, vil oprette en certificeringsordning, der skal registrere og regulere migrantarbejderne i Puglias landbrug. 'Regionen vil vise nul tolerance overfor dem, der beriger sig ved at udnytte andres desperation og vanskeligheder⁴⁶, skriver Guglielmo Minervini i en pressemeddelelse⁴⁷.

Intet visum, ingen rettigheder

Arbejdsimmigration til Italien er et relativt nyt fænomen. Frem til 1970 var Italien et land, befolkningen flyttede fra, men i 1970'erne begyndte arbejdsmigranter fra Tunesien at komme til Syditalien for at arbejde i landbruget. De blev efterfulgt af immigranter fra Afrika syd for Sahara i 1980'erne og østeuropæere i 1990'erne⁴⁸. Ifølge italiensk

-
41. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', *Workers of the World Journal*, s90. URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>
 42. Emailkorrespondance, d. 14. august 2014
 43. DanWatch interview, Loredana Carpentieri, projektkoordinator på Emergency's mobilklinik article 11
 44. DanWatch observationer 11/09/2014 & La Repubblica, 3. juni 2013: 'In Puglia la prima città dei braccianti neri', URL: http://inchieste.repubblica.it/it/repubblica/rep-it/2013/06/03/news/reportage_radio_black-59970318/
 45. Region Puglia, 23. juni 2014: 'Schema di protocollo d'intesa per l'adesione al programma per la "Certificazione Etica Regionale"', URL: http://www.equapulia.it/index.php?option=com_content&view=article&id=34:protocollo-con-le-aziende-passo-fondamentale-contro-lavoro-nero-e-per-chiusura-ghetto-rignano&catid=7&Itemid=117&lang=it
 46. Originaltekst: La sottoscrizione di questo protocollo, con il quale le organizzazioni datoriali, i rivenditori e le catene della distribuzione prendono un impegno forte contro lo sfruttamento del lavoro nero nella raccolta del pomodoro, rappresenta un momento davvero importante per quel che riguarda il nostro progetto di chiusura del Ghetto di Rignano. Solo aggregando con forza il lavoro nero, gli interessi consolidati che vi sono alle spalle, si può davvero mettere la parola fine a una vicenda indecorosa quale quella del Ghetto di Rignano. E perché tutto questo rappresenta solo l'inizio di un percorso in cui la Regione avrà tolleranza zero verso tutti quelli che si arricchiscono sfruttando la disperazione e le difficoltà altrui"
 47. Region Puglia, 23. juni 2014: 'Schema di protocollo d'intesa per l'adesione al programma per la "Certificazione Etica Regionale"', URL: http://www.equapulia.it/index.php?option=com_content&view=article&id=34:protocollo-con-le-aziende-passo-fondamentale-contro-lavoro-nero-e-per-chiusura-ghetto-rignano&catid=7&Itemid=117&lang=it
 48. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', *Workers of the World Journal*, s75, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

immigrationslovgivning⁴⁹ skal arbejdsmigranter fra et land udenfor EU have et job inden ankomsten til Italien for at kunne få opholds- og arbejdstilladelse. Uden et gyldigt visum er immigranternes ophold i landet ulovligt⁵⁰.

I 2009 blev immigrationsloven ændret, så det er ulovligt at opholde sig i landet uden gyldig opholdstilladelse. Overtrædelser straffes efter straffeloven⁵¹ med en bøde på €5.000-10.000 (mellem 37.320 og 74.639 kr.) og fængselsstraf, indtil immigranten bliver deporteret til sit hjemland. Loven blev modificeret i 2014, hvor det blev vedtaget, at papirløst ophold skulle behandles som en administrativ overtrædelse. Enhver, der hjælper papirløse immigranter, er omfattet af loven vedrørende immigranter og kan kendes medskyldig i kriminalitet. En arbejdsgiver, som ansætter en papirløs immigrant kan få bøder på op til €5.000⁵² (ca. 37.320 kr.). Ansættelse af papirløse immigranter er derfor ansættelse - og i mange tilfælde grov udnyttelse - af ulovlig arbejdskraft.

Kriminaliseringen af udokumenterede immigranter betyder, at immigranterne er sårbare overfor udnyttelse og afpresning, fordi de risikerer at blive opdaget og smidt ud af landet, hvis de går til offentlige instanser for at klage over arbejdsforholdene⁵³. ILO's ekspertpanel og en række menneskerettighedsorganisationer har tidligere rettet kritik mod de italienske immigrationslove⁵⁴, fordi de risikerer at marginalisere og stigmatisere udokumenterede immigranter yderligere. Det gør dem mere sårbare overfor udnyttelse og overtrædelser af deres menneskerettigheder⁵⁵.

Den Europæiske Domstol⁵⁶ fastslog i 2011, at fængselsstraf for immigranter fra ikke-EU lande modstrider EU's love for standardprocedurer ved hjemsendelse af illegale immigranter⁵⁷. Dommen er afgivet på baggrund af en sag, hvor en immigrant fra et ikke-EU land blev fængslet efter at have overskredet sin frist til at forlade Italien.

I arbejdsgiverens nåde

Det er udelukkende arbejdsgiveren, der kan søge et arbejdsvisum på vegne af arbejdsmigranten. Den kommende immigrant har ingen ret til at søge på egne vegne. Hvis ansøgningen bliver godkendt, kan immigranten hente et visum hos den italienske ambassade i sit eget land. Dette visum skal konverteres til en midlertidig opholds- og arbejdstilladelse seneste otte dage efter ankomst til Italien.

49. De skelsættende love i italiensk immigrationspolitik er legge Martelli (1990), legge Turco-Napolitana (1998), Bossi-Fini (1998) og Security set 94 (2009).

50. Bossi-Fini loven 1998, URL: https://www.unhcr.it/sites/53a161110b80eeaac7000002/assets/53a1641a0b80eeaac7000110/legge_bossi_fini.pdf

51. Security Set 94/2009, artikel 10

52. Security Set 94/2009, artikel 22.12

53. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettoaes, caporalato and collective action', *Workers of the World Journal*, s79, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

54. <http://hrbrief.org/2009/10/italy-s-immigration-policy-faces-new-criticism/> & <http://strugglesinitaly.wordpress.com/equality/en-immigration-policies-in-italy> & Amnesty International 2012, *Exploited Labour: Migrant Workers in Italy's Agricultural Sector*

55. International Labour Conference 2010, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 99th session, Report III (part 1A), s727, URL: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/99thSession/Reportssubmittedto-theConference/WCMS_123424/lang--en/index.htm

56. European Commission Legal Service 2011, 'C-61/11 PPU El Dridi, judgment of 28 April 2011', Summaries of important judgments, URL: http://ec.europa.eu/dgs/legal_service/arrets/11c061_en.pdf

57. EU Parliament 2008, Directive 2008/115/EC, URL: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0014_en.htm

Arbejdsgiveren kan tidligst søge om permanent opholdstilladelse til immigranten efter ankomst. Ifølge immigrationsloven⁵⁸ skal al kommunikation mellem myndigheder og migrantarbejderen gå igennem arbejdsgiveren. Hvis migrantarbejderen skifter job i løbet af ansøgningsprocessen, frafalder ansøgningen.

I 2012 kom en lempelse af loven, der betød, at migrantarbejderen i dag selv må modtage breve og kommunikere direkte med myndighederne⁵⁹. Der er dog visse juridiske uklarheder, da de italienske myndigheder ikke har oplyst, hvorvidt migrantarbejderen må ansøge på egne vegne eller skifte job i løbet af ansøgningsprocessen⁶⁰.

En undersøgelse fra 2009 viste, at knap halvdelen af alle arbejdsmigranter⁶¹, der har været udsat for udnyttelse fra deres arbejdsgiver, fortalte, at deres arbejdsforhold var karakteriseret af falske løfter fra arbejdsgiver om at afslutte ansøgningen om opholdstilladelse⁶².

Immigranterne risikerer firing, fængselsstraf og udvisning af landet, hvis de klager over at de bliver udnyttet eller snydt, og derfor møder Italiens immigrationspolitik⁶³ stærk kritik fra ILO's ekspertpanel⁶⁴. Selv med en opholdstilladelse har arbejdsgiveren en økonomisk fordel i at ansætte uden formel kontrakt, da arbejdsgiveren sparer at betale skatter, pension og ferie til de ansatte⁶⁵. En landmænd i Foggia fortæller til Danwatch, at mange landmænd kun indberetter en eller to dages arbejde for deres medarbejdere, når de bliver hyret for en uge⁶⁶. Fagforeningen Flai-CGIL anslår, at sort arbejde i landbruget løber op i skatteunddragelse for 4,5 milliarder kroner årligt⁶⁷.

Kvoter for opholdstilladelser

De italienske myndigheder skelner mellem opholdstilladelser for forskellige typer af jobs - kontraktarbejde, sæsonarbejde eller selvstændig⁶⁸ - og Udenrigsministeriet i Italien har en kvote for hvor mange af hver slags opholdstilladelse, der må udstedes per år til hvilke nationaliteter. Kun i særlige tilfælde er det muligt at ændre en opholdstilladelse fra sæsonarbejde til at blive permanent⁶⁹, eller at få en opholdstilladelse efter at have været udokumenteret immigrant⁷⁰.

58. Security Set 94/2009

59. Legislative Decree No. 109, 16. juli 2012, artikel 5, sektion 1, 5 og 9

60. Ministero dell'Interno, 21. september 2012, Emersione dal lavoro irregolare dei lavoratori stranieri extracomunitari: Frequently Asked Questions, URL: integrazioneimmigranti.gov.it

61. Tallene stammer fra en survey blandt 291 migrantarbejdere i Italien, som alle var eller havde været ofre for arbejdstagerudnyttelse. Undersøgelsen blev finansieret af Dipartimento per la Pari Opportunità, med støtte fra The Prevention of and Fight Against Crime Programme, European Union.

62. Francesco Carchedi (ed.), Schiavitù di ritorno: Il fenomeno del lavoro gravemente sfruttato, Maggioli Editore, 2010, p53.

63. International Labour Conference 2010, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 99th session, Report III (part 1A), s727, URL: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/98thSession/Reportssubmittedto-theConference/WCMS_123424/lang-en/index.htm

64. Originaltekst: "The possibility for migrant workers to claim certain rights arising out of past employment with respect to remuneration, social security and other benefits before a competent body, as provided by Articles 9(1) and (2) of the [ILO C143]. Convention, may also remain merely theoretical if migrant workers in an irregular situation who report violations of these rights are immediately expelled." Henvielse i fodnot 47.

65. Amnesty International 2012, Exploited Labour: Migrant Workers in Italy's Agricultural Sector, s9, URL: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/020/2012/en>

66. DanWatch interview med landmand Domenico, 12/9/2014

67. Rassegna 28/05/2014, 'Agromafie e capolarato, Flai: 3/6 presentazione 2° rapporto', URL: <http://www.rassegna.it/articoli/2014/05/28/112033/agromafie-e-capolarato-flai-3-6-presentazione-2-rapporto>

68. Amnesty International 2012, Exploited Labour: Migrant Workers in Italy's Agricultural Sector, s1, URL: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/020/2012/en>

69. Ministero Dell'Interno. URL: http://www.interno.gov.it/mininterno/export/sites/default/it/temi/immigrazione/english_version/Entry_of_foreign_nationals_into_Italy.html

70. Reyneri, Emilio 2003, 'Underground Economy and the New Immigration. The Case of Southern Europe', paper presented at the EU workshop Informal/Undeclared Work: Research on its Changing Nature and Policy Strategies in an Enlarged Europe, 21. maj 2003, s2. URL: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/conf_work_reyneri.pdf

De italienske myndigheder har et loft på antallet af opholdstilladelser til sæsonarbejdere for borgere udenfor EU, hvilket er endnu et incitament til at risikere at leve som papirløs immigrant i Italien. Kvoten var i 2010 på 80.000⁷¹, i 2012 blev den sat ned til 35.000⁷² og i 2015 er 2.000 arbejdstilladelser blevet dedikeret til det kommende EXPO 2015 i Milano⁷³. Menneskerettighedsorganisationen Amnesty har tidligere kritiseret kvotesystemet for at være for lavt i forhold til behovet på arbejdsmarkedet og dermed være en faktor i udnyttelse af migrantarbejderes arbejdskraft⁷⁴.

II Caporale: Bandleder og Beskytter

Karim fra Saint-Louis i Senegal er 52 år, og en af de gamle tomatplukkere. Han har en bil, som han kører andre til marken imod betaling. Han fortæller, at alle landmændene er italienere, men:

"Italieneren kender os ikke. I et job på marken er der omkring 50 mennesker, så italieneren kan ikke kende os alle. Derfor skal der være én i front, som kan organisere gruppen. Han hjælper dig, han giver dig et job ... og du skal betale denne person for at få et job"⁷⁵.

Den enkelte tomatplukker er sjældent i direkte kontakt med landmanden, sin arbejdsgiver. I stedet er tomatplukkerne rekrutteret og organiseret af *il caporale*, en bandleder. *Caporali* er et system, der faciliterer ulovlig rekruttering af arbejdskraft, foretaget af en mellemmand, som ikke har et formelt mandat fra arbejdsgiveren⁷⁶. *Caporali*-systemet er ulovligt, omend vidt praktiseret i Italien, særligt i landbruget og byggebranchen⁷⁷. Siden 1990'erne er landbrugsarbejdere gået fra at være en majoritet af italienere til primært at være migrantarbejdere⁷⁸. Landmanden laver sine aftaler med en *caporale*, som rekrutterer en gruppe arbejdere til tomathøsten. *Caporali* har typisk samme nationalitet som deres arbejdere, og mange *caporali* sørger for transport, kost og logi for deres gruppe. De fleste caporale har enorm indflydelse over arbejderens liv, både på jobbet og udenfor, og de er altafgørende for, at immigranterne har arbejde.

Selvom der er stor forskel på, hvordan *caporale* behandler sine arbejdere, så tager forholdet ofte en karakter af afhængighed, hvor *caporale* er arbejderens "beskytter" imod arbejdsløshed og hjemløshed, samtidigt med at han de facto fastholder arbejderens i fattigdom og gæld⁷⁹.

71. Ministero Dell'Interno 20/04/2010, 'Online application procedures for permits envisaged by the 2010 Quota for Seasonal Labour Decree are open', Press Room, URL: http://www.interno.gov.it/mininterno/export/sites/default/en/sezioni/sala_stampa/notizie/news/09971_online_application_procedures.html_1411422150.html
72. Ministero Dell'Interno 21/03/2012, 'Decreto flussi stagionali 2012: disponibile l'applicativo per la compilazione delle domande', Notizie, Immigrazione, URL: http://www.interno.gov.it/mininterno/export/sites/default/en/sezioni/sala_stampa/notizie/news/09917_2012_03_22_immigration_quota_decree.html
73. Mazzeschi 2014, 'New quotas available for Seasonal Work and for workers participating to the Italian EXPO 2015: Quota decree published', URL: <http://www.mazzeschi.it/index.php/news-archive/168-new-quotas-available-for-seasonal-work-and-for-workers-participating-to-the-italian-expo-2015-quota-decree-published>
74. Amnesty International 2012, Exploited Labour: Migrant Workers in Italy's Agricultural Sector, s15, URL: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/020/2012/en>
75. DanWatch interview med Karim, 11/9/2014
76. Perocco, Fabio 2011, Responses to Forced Labour in the EU, Country Report of Italy. URL: <http://workinglives.org/fms/MRSite/Research/wlri/Italy%20European%20Responses%20to%20Forced%20Labour.pdf>
77. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', Workers of the World Journal, s80, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>
78. Reyneri, Emilio 2003, 'Underground Economy and the New Immigration. The Case of Southern Europe', paper presented at the EU workshop Informal/Undeclared Work: Research on its Changing Nature and Policy Strategies in an Enlarged Europe, 21. maj 2003, s4. URL: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/conf_work_reyneri.pdf
79. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', Workers of the World Journal, s83, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

Fattigdom arbejder man sig til

30-årige Tala fra Senegal fortæller: *“Man skal have en caporali [for at kunne arbejde], fordi italieneren ikke vil tage ansvar for arbejderne”,* Tala har plukket tomater siden 2010, hvor han blev fyret fra sit job som fabriksarbejder i Bergamo i Norditalien. Han bor i Ghetto di Rignano hele året, selvom der kun er arbejde at finde om sommeren: *“Her har jeg lidt sikkerhed [for at få arbejde]. Jeg arbejder i markerne en, to eller tre måneder, og så starter lidelsen [som arbejdsløs]”.*

Tala arbejder 10-12 timer om dagen og bliver betalt per kasse tomater á 350 kg. For tiden arbejder han for en landmand, der betaler €4 per kasse, hvoraf €0,5 går til Talas *caporale*⁸⁰. I løbet af en arbejdsdag kan tomatplukkere, som Tala, typisk nå at plukke mellem syv og ti kasser á 350 kg⁸¹.

Talas *caporale* tjener på at transportere arbejderne til marken. Tala betaler €5 til sin *caporale* hver dag for transport til og fra arbejde. Udover Tala bringer hans *caporale* også ni andre tomatplukkere på arbejde i sin mini-van. Hver af dem tjener han €5 euro på, dvs. han tjener €50 på transport, €40 på selv at arbejde i marken, og €0,5 per kasse de andre tomatplukkere fylder op. Når Talas *caporale* har ti mand under sig, tjener han dagligt €95 (712,50 kr.) Til sammenligning tjener Tala €35 (260 kr.) dagligt.

Den gennemsnitlige migrantarbejder får €3 (22 kr.) i timen, hvilket er langt under halvdelen af den officielle lønning for legalt ansatte landbrugsarbejdere på €8,2 (61 kr.) i timen⁸². Afhængigt af landmanden giver hver kasse en betaling på €4 (30 kr.), hvoraf €0,50-2 (4-15 kr.) går til *il caporale*⁸³. Migrantarbejderen betaler desuden sin *caporale* for transport (mellem €3 og €5 (22-37 kr.)) og vand (€1,5 for en flaske (11 kr.)) eller mad (€3,5 (26 kr.)) i løbet af arbejdsdagen.

Caporali er i stor konkurrence med hinanden, og de presser lønningerne ned for at få større andel af markedet. Hvis en migrantarbejder udtrykker utilfredshed over den lave løn, kan han nemt udskiftes med en ny⁸⁴. Ghettoerne er dels en kilde til ny arbejdskraft og dels en faktor i at mindske migrantarbejdernes forhandlingskraft. Med adskillelsen mellem ghettoerne og lokalbefolkning, bliver landmændene ikke konfronteret med behovet for ændringer af arbejdsvilkår og løn⁸⁵.

Fagforeninger⁸⁶ og menneskerettighedsorganisationer⁸⁷ har påpeget, at mange tomatplukkere oplever, at deres løn er væsentligt forsinket eller slet ikke kommer. Tomatplukkeren Karim siger, at hans løn ofte er forsinket, men at den kommer, fordi hans *caporale* truer landmændene med at indberette deres ulovlige brug af arbejdskraft til politiet, hvis de ikke betaler⁸⁸.

Ingen af de tomatplukkere som DanWatch har talt med, fortæller om reelle konsekvenser for landmændene. Med en-dags kontrakter for en uges arbejde - eller slet ingen kontrakt - er tomatplukkerne udenfor det formelle arbejdsmarked og ligeledes udenfor

80. DanWatch interview med Tala, 11/9/2014

81. DanWatch research i Ghetto di Rignano, 11/09/2014

82. Udregninger baseret på data fra istat 2013: årlig løn divideret med antallet af arbejdstimer.

83. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', *Workers of the World Journal*, s89

84. Danwatch interview med Dandillie, 11/09/2014

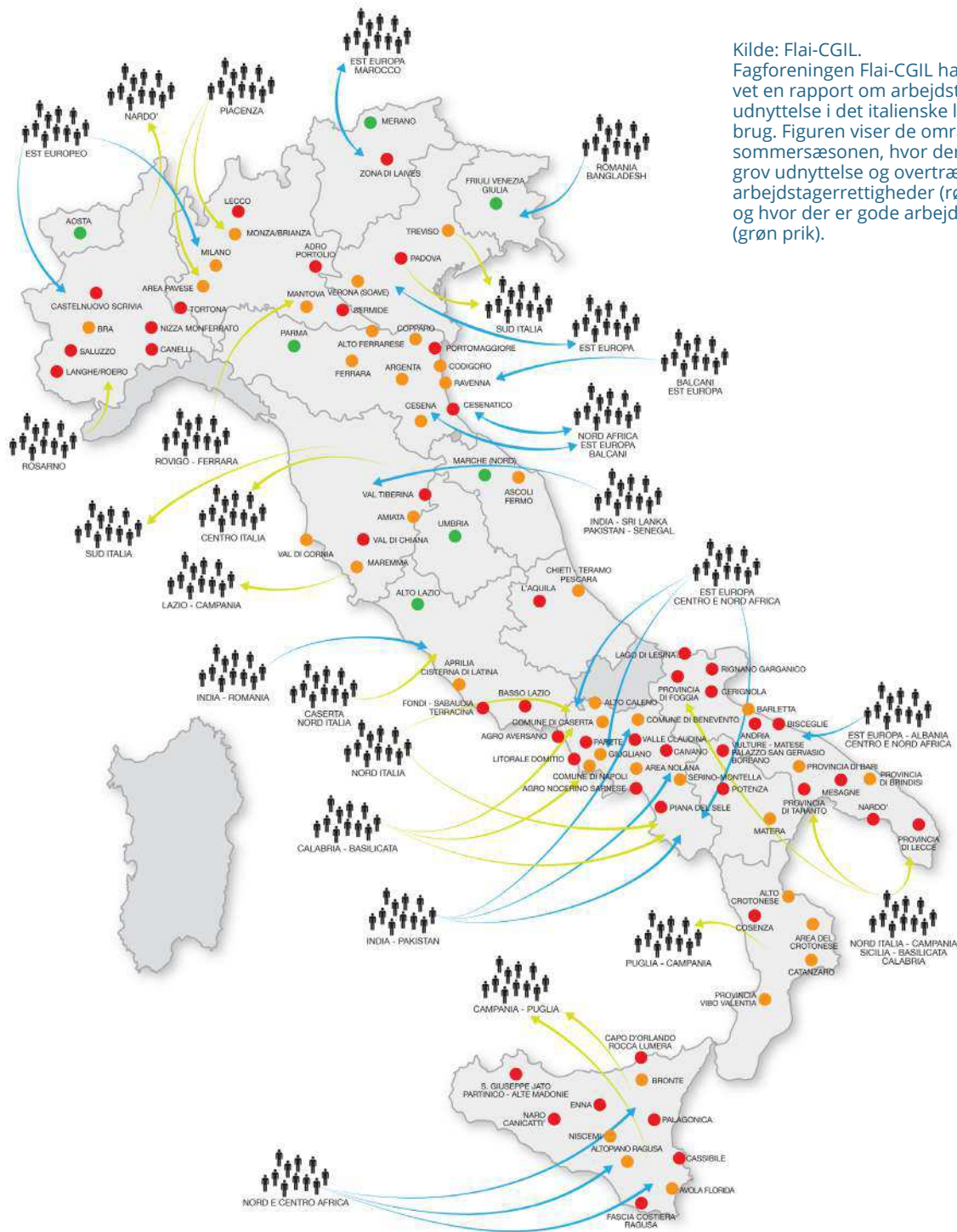
85. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', *Workers of the World Journal*, s80

86. Flai-CGIL 2014: *Agromafie e caporalato*

87. Amnesty International 2012, *Exploited Labour: Migrant Workers in Italy's Agricultural Sector*, s15, URL: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/020/2012/en>

88. DanWatch interview med Karim, 11/9/2014: "They [the farmers] always pay. Maybe they pay later, but they pay. Because if not they [the gang-masters] will go to the police or Carabinieri"

enhver mulighed for at klage over manglende arbejdstagerrettigheder. Udokumenterede migrantarbejdere risikerer desuden fængsel eller at blive deporteret i tilfælde af at de henvender sig myndighederne. Det er en overtrædelse af ILOs konvention om migrantarbejders rettigheder⁸⁹, som foreskriver, at migrantarbejdere skal have mulighed for at gå til et klageorgan.

Kilde: Flai-CGIL.
Fagforeningen Flai-CGIL har udgivet en rapport om arbejdstagerudnyttelse i det italienske landbrug. Figuren viser de områder i sommersæsonen, hvor der foregår grov udnyttelse og overtrædelse af arbejdstagerrettigheder (rød prik), og hvor der er gode arbejdsforhold (grøn prik).

89. ILO, konvention 143, artikel 9(2), URL: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0:NO:12100:P12100_ILO_CODE:C143 og artikel 11(2), URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>

Sundhedsfarligt arbejde og bolig

I 2008 åbnede den første mobile lægeklinik i Puglia i høstsæsonen for tomater. Selvom alle immigranter har ret til akut og anonym lægehjælp⁹⁰, har Læger Uden Grænser tidligere påpeget, at flere immigranter er blevet nægtet adgang til offentlige hospitaler, og at mange undgår hospitaler af frygt for at blive deporteret⁹¹.

“Stort set ingen af tomatplukkerne i Foggia i 2014 ved, hvordan de kan få adgang til italienske hospitaler”, siger projektlederen for en mobilklinik i Foggia, Loredana Carpentieri. Enhver form for behandling ved italienske hospitaler kræver et sundhedskort, og i 2009 havde kun 29% af de migrantarbejdere, der benyttede sig af Læger Uden Grænsers mobilklinikker et sundhedskort⁹². I praksis kan udokumenterede immigranter kun benytte sig af de italienske hospitaler ved livstruende tilfælde, derfor er det nødvendigt med organisationer som Emergency, der giver gratis lægehjælp til migrantarbejdere i Italien.

Mobilklinikker er nødvendige for at nå ud til tomatplukkerne, fordi migrantarbejderne har svært ved at nå til hospitalerne. Ghettoområderne ligger langt fra byerne, og de har sjældent adgang til nogle former for transport. Migrantarbejderne vil heller ikke miste en dag på arbejdet for at tage til lægen. Hvis de mister en enkelt arbejdsdag, risikerer de, at de ikke bliver hyret dagen efter⁹³. De migrantarbejdere, der bruger Emergency's mobilklinik, lider af sygdomme relateret til fattigdom og hårdt fysisk arbejde. Det gjaldt blandt andet overbelastede muskler og sener, relateret til fysisk krævende arbejdsstillinger i landbruget, mave-tarm-betændelser, madforgiftning og diarré på grund af dårlig hygiejne og manglende sanitære forhold⁹⁴.

Italienske tomater i danske supermarkeder

Det er langt sværere at spore præcis, hvor dåsetomater fra Syditalien er blevet dyrket end tomaterne fra Norditalien. Det skyldes blandt andet, at tomaterne i Norditalien, hvor plukningen er mekaniseret, bliver solgt til store internationale købere på langsigtede kontrakter. Syditalien har derimod flere små og mellemstore landbrug, der sælger deres friske tomater til højestbydende forarbejdningsfabrik⁹⁵.

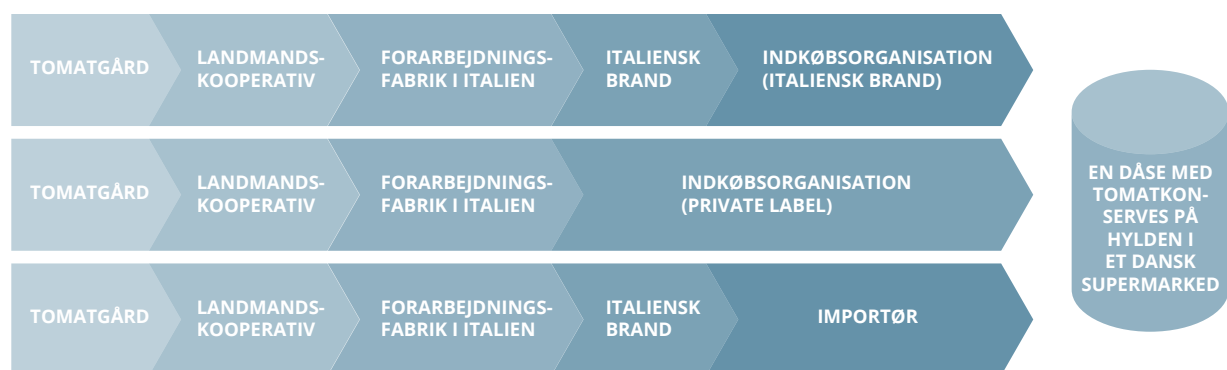
I Syditalien foregår forarbejdningen af hakkede og flåede tomater på fabrikker i Campania regionen. Regionen er hjemsted for knap 150 fabrikker, der producerer grøntsagskonserves. Fabrikkerne er overvejende selvstændige og leverer til supermarkeder under private labels, udtaler ANICAV, der er brancheforening for fabrikker og producenter af tomatkonserves i Syditalien⁹⁶.

-
90. jf. legge Turco-Napolitana 40/1998, artikel 32, 33 og 34. URL: <http://www.camera.it/parlam/leggi/980401.htm>
91. Ecologist 01/09/2011: 'Scandal of the 'tomato slaves' harvesting crop exported to UK', URL: http://www.theecologist.org/News/news_analysis/1033179/scandal_of_the_tomato_slaves_harvesting_crop_exported_to_uk.html
92. Médecins Sans Frontières 2008, A Season in Hell, s4, URL: https://www.aerzte-ohne-grenzen.at/fileadmin/data/pdf/reports/2008/MSF_Report_A_Season_In_Hell_2008.pdf
93. telefonisk interview med Simonetta Gola, Emergency, d 20-08-14
94. DanWatch interview med dr. Maria Morelli, 11/9/2014. I 2009 havde 73% af patienterne en kronisk diagnose på grund af dårlige arbejds- og boligforhold, Médecins Sans Frontières 2008, A Season in Hell, s4. URL: https://www.aerzte-ohne-grenzen.at/fileadmin/data/pdf/reports/2008/MSF_Report_A_Season_In_Hell_2008.pdf
95. Sodano, Valeria & Fabio Verneau, 2004 'Traceability and Food Safety: Public Choice and Private Incentives', s5, URL: <http://wpage.unina.it/vsodano/traceability.pdf>
96. Email koorspondence med ANICAV 26/09/2014

Varekæden fra Italien til Danmark

Vejen fra tomat i Italien til konservesdåse i et dansk supermarked starter med en landmand. Landmanden sælger de friske tomater til et kooperativ eller direkte til en forarbejdningsfabrik. Kooperativerne er kommercielle foreninger, der har til formål at styrke landmændenes overskud fra salget⁹⁷. Forarbejdningsfabrikkerne er enten ejet af en virksomhed, som f.eks. Biotalia, og producerer under dette *brand*, eller fabrikken er selvstændig og producerer til en række virksomheder under andre *brands*, herunder danske supermarketers *private labels*. Mange fabrikker gør begge dele, som f.eks. La Doria. De italienske *brands* i danske supermarkeder bliver indkøbt til danske supermarkeder igennem indkøbsorganisationer eller uafhængige importører, som importerer efter bestilling.

Grafisk oversigt over varekæden fra tomatmarken i Italien til et dansk supermarked

Der er ingen krav om, at tomaternes oprindelsesland skal fremgå på dåserne, men hvis det gør, skal producenten kunne dokumentere det⁹⁸. Samtlige tomatdåser i DanWatch's undersøgelse skrev Italien som oprindelsesland, men ikke fra hvilken region, tomaterne er høstet.

DanWatch's survey blandt danske brands

DanWatch har kontaktet 12 producenter og én importør af flåede og hakkede tomater fra Italien. Af de 13 adspurgte virksomheder har ti af dem svaret. De ti virksomheder står for 13 forskellige *brands*. Alle *brands* er udvalgt efter at de kan findes på hylderne i større danske supermarkeder. Alle har fået stillet samme spørgsmål vedrørende deres virksomhedsansvar.

97. Email koorspondence med ANICAV 26/09/2014

98. Fødevarestyrelsen 11/06/2014, Hvornår skal fødevarer mærkes med oprindelse?, URL: <http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevarer/Maerkning/Sider/Hvornaar-skal-foedevarer-maerkes-med-oprindelse.aspx>

DanWatch har undersøgt:

BRAND	PRODUCENT	DAGLIGVAREKONCERN	SUPERMARKED
1. Irma Hverdag (private label)	1. Irma/Coop Trading	Coop Danmark	Irma
2. Biotalia	2. Biotalia	Coop Danmark	SuperBrugsen
3. De Clemente	3. De Clemente	Coop Danmark	Kvickly, Fakta
4. Coop X-tra (private label)	Coop Trading	Coop Danmark	SuperBrugsen Kvickly, Fakta
5. La Campagna (private label)	4. Dansk Supermarked	Dansk Supermarked	Netto
6. La Doria	5. La Doria	Dansk Supermarked	Føtex, Netto
7. Mutti	6. Mutti	Dansk Supermarked Dagrofa/SuperGros ⁹⁹	Føtex, Superbest
8. Smagens Køkken 9. First Price 10. Smagens Køkken (private label)	7. Dagrofa/SuperGros	Dagrofa/SuperGros ¹⁰⁰	Superbest, Kiwi, Spar
11. Agri Genus	8. Agri Genus	Dagrofa/SuperGros ¹⁰¹	Superbest
12. Monte Rey	9. Monte Rey/Bosco Foods Aps (importør)	Dagrofa/SuperGros ¹⁰²	Superbest, Kiwi
13. Nostia	10. LIDL	LIDL	LIDL

Det har vi spurgt om:

- Hvilke områder kommer jeres tomater fra?
- Hvilke fabrikker konserverer og forbereder tomaterne?
- Hvilke kriterier stiller I til de landbrug, I får tomaterne fra? Hvordan sikrer I jer, at landmændene møder disse krav?
- Hvad er jeres Corporate Social Responsibility (CSR) politik i forhold til arbejdstagerrettigheder og menneskerettigheder?
- Kan I garantere, at jeres tomater er produceret og høstet med respekt for arbejdstidsregler, lovlige arbejdskontrakter og minimumsløn?
- Hvordan sikrer I disse rettigheder for arbejderne?

99. Dagrofa ejer 1/3 af Superbest dagligvarebutikkerne i Danmark, og er derfor kun ansvarlig for dem. De resterende 2/3 er ejer af private købmænd, som Danwatch ikke har været i kontakt med. URL: <http://dagrofa.dk/da-DK/Om-Dagrofa/Dagrofa-i-dag.aspx>

100. Dagrofa ejer 1/3 af Superbest dagligvarebutikkerne i Danmark, og er derfor kun ansvarlig for dem. De resterende 2/3 er ejer af private købmænd, som Danwatch ikke har været i kontakt med. URL: <http://dagrofa.dk/da-DK/Om-Dagrofa/Dagrofa-i-dag.aspx>

101. Dagrofa ejer 1/3 af Superbest dagligvarebutikkerne i Danmark, og er derfor kun ansvarlig for dem. De resterende 2/3 er ejer af private købmænd, som Danwatch ikke har været i kontakt med. URL: <http://dagrofa.dk/da-DK/Om-Dagrofa/Dagrofa-i-dag.aspx>

102. Dagrofa ejer 1/3 af Superbest dagligvarebutikkerne i Danmark, og er derfor kun ansvarlig for dem. De resterende 2/3 er ejer af private købmænd, som Danwatch ikke har været i kontakt med. URL: <http://dagrofa.dk/da-DK/Om-Dagrofa/Dagrofa-i-dag.aspx>

Danske supermarketers sociale ansvarlighed

Dansk lovgivning fastslår at en virksomhed, der forhandler eller producerer fødevarer, skal kunne spore sine varer ét led frem og tilbage i varekæden¹⁰³. Fuld sporbarhed er ikke et lovkrav, selvom 67% af danskerne sidste år udtalte til Forbrugerrådet, at synligheden af oprindelse enten er meget vigtigt eller forholdsvis vigtigt for deres valg af fødevarer¹⁰⁴.

FN's Global Compact er et initiativ som virksomheder kan tilslutte sig frivilligt, og grundlaget for Global Compact er, at virksomhederne har indsigt i egen varekæde, og at de tager ansvar for den ved respektere menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, anti-korruption og miljøet¹⁰⁵. Ud af de ti adspurgte virksomheder, har Coop DK underskrevet Global Compact, og det samme har A.P. Møller Mærsk koncernen¹⁰⁶, der ejer 19% af Dansk Supermarked¹⁰⁷.

Kun ét af de 13 *brands* i DanWatch's survey har certificeret sporbarhed i sin varekæde. Samme *brand*, Bioltalia, er det eneste *brand*, der eksplicit tager fuld ansvar for varekæde, mens fire virksomheder - som står bag i alt syv brands af dåsetomater - lægger alt ansvar for arbejdsforhold på tomatgårdene over på brandets direkte leverandør.

Certificeringer og forpligtelser

Seks af ti producenter har en international anerkendt certificering eller kontrolmetode af sporbarhed i varekæden, socialt ansvar eller respekt for arbejdstagerrettigheder.

En certificering er en godkendelse af, at det certificerede lever op til en vis standard, og det afhænger af certificeringen, om certificeringens krav opfyldes ved virksomheden egenkontrol eller om den ydermere skal kontrolleres af eksterne organer eller ej. SA8000 standarden, der godkender en specifik arbejdsplads i en værdikæde¹⁰⁸, har krav om løbende kontrol udført af eksterne kontrollanter hvert tredje år¹⁰⁹. Til sammenligning har standarder, som f.eks. ISO 26000¹¹⁰, ikke et krav om kontrol eller certificering. SMETA er en kontrolmetode, som De Clemente bruger til at kontrollere sit arbejdsmiljø og sikkerhed på sin forarbejdningsfabrik. Tilsvarende til SA8000 standarden er SMETA en kontrolmetode, som godkender en specifik arbejdsplads i en værdikæde¹¹¹.

103. Fødevarestyrelsen, VEJLEDNING OM GENNEMFØRELSE AF ARTIKEL 11, 12, 14, 17, 18, 19 OG 20 I FORORDNING (EF) NR. 178/2002 OM DEN GENERELLE FØDEVARELOVGIVNING, URL: http://www.foedevarestyrelsen.dk/SiteCollectionDocuments/25_PDF_word_filer%20til%20download/02kontor/Sadan_kontrol/guidance_rev_8_da.pdf

104. Food&Culture, 09-04-2013, TEMA: Danske forbrugere vil se deres fødevarer i øjnene, URL: http://www.foodculture.dk/Tema/Foedevare/2013/Sporbarhed/Danske_forbrugere_vil_se_deres_foedevare_i_oejnene.aspx

105. United Nations 22/04/2013, 'Overview of the UN Global Compact', URL: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>

106. Coop DK har tilsluttet sig Global Compact i 2008 og A.P. Møller Mærsk i 2009, jf. <https://www.unglobalcompact.org/participants/search>

107. Dansk Supermarked er ejet af Salling-fondene (81%) og A.P. Møller Mærsk koncernen (19%), URL: <http://dansksupermarked.dk/om-os/koncern/>

108. Social Accountability 8000, International Standard, June 2014, URL: <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937>

109. Kontrol på SA8000, URL: http://www.tuv.com/en/corporate/business_customers/management_system/sustainability_and_csr/sa_8000_certification/sa8000.html

110. ISO 26000, URL: <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>

111. SMETA auditing, URL: http://www.tuv.com/en/corporate/business_customers/management_system/sustainability_and_csr/sedex_audit_according_smeta/sedex-audit-according-smeta.html

Det vil sige, at der i SA8000, ISO 26000 og SMETA ikke er krav om at kontrollere arbejds-
vilkårene hos en producents underleverandører, dvs. tomatplukkerne.

Certificeret sporbarhed og etisk opførsel

- **ISO 22005: 2007**
Certificeringsstandard for sporbarhed i hele varekæden hos fødevarer-
virksomheder fra fødevarens oprindelse til produktion og transport¹¹².
Det eneste *brand*, der er certificeret for fuld sporbarhed i varekæden,
er Biotalia.
- **ISO 26000: 2010**
Standard for socialt ansvar i forhold til sporbarhed, ansvarlighed,
etisk opførsel, respekt for interessenternes interesser, og respekt for
lovgivning, internationale normer og menneskerettigheder¹¹³. Angiver
udelukkende retningslinjer, derfor kan virksomheder ikke blive certi-
ficeret til ISO 26000. La Doria har påbegyndt en proces til at følge ISO
26000.
- **SA8000: 2007 & 2014**
Certificeringsstandard for anstændige arbejdspladser på tværs af sek-
torer¹¹⁴. Standarden hviler på FN's menneskerettighedskonvention og
ILO konventionerne. De ni elementer i standarden omhandler børne-
arbejde, tvangsarbejde, sundhed og sikkerhed, foreningsfrihed, diskri-
mination, disciplinære praksis, arbejdstid, løn og ledelsessystemer.
Ved to ud af de ti adspurgte producenter har deres leverandør en eller
flere fabrikker med SA8000 certificering; Irma og SuperGros, der pro-
ducerer Grøn Balance, Smagens Køkken og First Price. La Doria, der
også producerer La Campagna for Netto, er i gang med en proces for
at blive SA8000 certificeret.
- **KRAV**
Den svenske mærkningsordning for økologisk produktion har en pa-
ragraf 2.13.1 Sociala Villkor¹¹⁵, som påbyder at virksomheden og dens
leverandører ikke anvender tvangsarbejde, ikke diskriminerer og giver
arbejdere ret til kollektiv organisering.
To af de ti producenter har en KRAV-mærkning i deres varekæde: Su-
perGros (Grøn Balance, Smagens Køkken, First Price) og den ene af to
leverandører til Irma Hverdag.

112. ISO 22005 15/07/2007, 'Traceability in the feed and food chain —General principles and basic requirements for system design and implementation' s3, URL: <http://www.safefood.gov.cn/GB/files/uploadfiles/200811/20081117083256100.pdf>

113. ISO 26000, URL: <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>

114. Social Accountability International 2014, 'SA8000 Standard', URL: <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937>

115. KRAV, URL: <http://www.krav.se/node/36232>

- **GLOBALG.A.P. (Good Agricultural Practice)**
GLOBALG.A.P. er en serie af standarder, der indeholder standarder for sporbarhed, fødevarer sikker, plantesygdomskontrol, miljø og arbejderne sundhed, sikkerhed og velfærd¹¹⁶.
En leverandør, som både producerer til Irma Hverdag (den ene af tre producenter) og til SuperGros' brands Grøn Balance, Smagens Køkken og First Price, er i gang med at blive GLOBALG.A.P. certificeret. Leverandøren, Longobardi, forventer at alle deres underleverandører er 100% GLOBALG.A.P. certificeret i 2015.

Ifølge italiensk lovgivning skal alle arbejdspladser kontrolleres jævnligt af inspektører fra Arbejdsministeriet (l'ispettore del Ministero del lavoro). Alligevel har Italien et af Europas største sektorer for sort arbejde. Statskontrol på landbrugene er derfor ingen garanti for at landmændene ansætter på lovlige vilkår.

Konklusion

Udnyttelse og overtrædelse af arbejdstagerrettigheder er et generelt problem for tomatplukkerne i Syditaliens tomatindustri.

- Ifølge italiensk immigrationslovgivning¹¹⁷ skal immigranter fra et land udenfor EU have et job inden ankomsten til Italien for at kunne få opholds- og arbejdstilladelse. Uden et gyldigt visum er immigrantens ophold i landet ulovligt¹¹⁸.
- Ansættelse uden kontrakt er brug af ulovlig arbejdskraft.
- Antallet af illegale immigranter, der arbejder i landbruget er et mørketal, men fagforeninger og myndighederne anslår, at der er tale om mellem 116.000- 400.000 illegale immigranter, der arbejder uden kontrakt.
- Tomatplukkerne er rekrutteret og organiseret af *il caporale*, en bandeleder. *Caporali* er et system, der faciliterer ulovlig rekruttering af arbejdskraft, foretaget af en mellemmand, som ikke har et formelt mandat fra arbejdsgiveren¹¹⁹. *Caporali*-systemet er ulovligt, omend vidt praktiseret i Italien, særligt i landbruget og byggebranchen¹²⁰.
- Enhver, der hjælper papirløse immigranter, er omfattet af loven vedrørende immigranter og kan kendes medskyldige i kriminalitet. En arbejdsgiver, som ansætter en papirløs immigrant kan få bøder op til € 5.000¹²¹ (ca. 37.320 kr).

116. GLOBALG.A.P. er en serie af seks certifikationer, URL: [http://www.globalgap.org/uk_en/what-we-do/globalg.a.p.-certification/globalg.a.p./](http://www.globalgap.org/uk_en/what-we-do/globalg.a.p.-certification/globalg.a.p/)

117. De skelsættende love i italiensk immigrationspolitik er legge Martelli (1990), legge Turco-Napolitana (1998), Bossi-Fini (1998) og Security set 94 (2009).

118. Bossi-Fini loven 1998, URL: https://www.unhcr.it/sites/53a161110b80eeaac7000002/assets/53a1641a0b80eeaac7000110/legge_bossi_fini.pdf

119. Perocco, Fabio 2011, Responses to Forced Labour in the EU, Country Report of Italy. URL: <http://workinglives.org/fms/MRSite/Research/wlri/Italy%20European%20Responses%20to%20Forced%20Labour.pdf>

120. Perrotta, Domenico & Devi Sacchetto 2014, 'Migrant farmworkers in Southern Italy: ghettos, caporalato and collective action', Workers of the World Journal, s80, URL: <http://workersoftheworldjournal.net/index.php/current-edition2>

121. Security Set 94/2009, artikel 22.12

I Danwatch's survey er det kun De Clemente, La Doria og Mutti, som nævner, at de har indgået samarbejder mellem tomatproducenter, fagforeninger og regionale politikere for at komme problemet med udnyttelse af ulovlig arbejdskraft til livs.

- Otte ud af de ti besvarende virksomheder anvender tomater fra Puglia. Agrigenus' tomater kommer fra Campania og Irma Hverdag oplyser ikke hvor i Syditalien deres tomater gror.
- Kun et *brand*, Bioltalia, tager eksplicit ansvar for hele varekæden.
- Fire ud af de ti besvarende virksomheder, La Doria, Dansk Supermarked, Coop og SuperGros har fabrikker i deres varekæde, som allerede er certificeret eller har påbegyndt processen til at blive SA8000-certificeret. Ingen af standarderne gælder for tomatplukkerne.
- Ud af de ti besvarende virksomheder er det kun Agrigenus og Mutti, der kan garantere, at de ikke bruger ulovlig sæsonarbejde. Agrigenus og Mutti ejer selv de tomat-farme, hvor fra de får tomater. Agrigenus ansætter ikke sæsonarbejdere og Mutti hyrer studerende til høsten i Norditalien, hvis mekanisk høst ikke er mulig. Otte producenter kan ikke garantere, at deres underleverandører ikke udnytter illegale immigranternes arbejdskraft.

Bilag 1: Skema over brands, supermarkeder og CSR politik

BRAND	DAGLIGVARE KONCERN / SUPERMARKED	TOMATERNE KOMMER FRA	HAR PRODUCENT ELLER IMPORTØR EN CSR-POLITIK?	SOCIALE CERTIFICERINGER	ANSVAR OG SPORBARHED I VAREKÆDEN
La Doria	Dansk Supermarked/ Føtex, Netto	Puglia, Basilicata, Campania, Toscana, Lazio	Har en etisk politik, hvor de stiller krav om at landmændene høster så mekanisk som muligt, så der er ikke er stort behov for manuel arbejdskraft.	Påbegyndt proces mod ISO26000 og SA8000.	Påbegyndt proces mod ISO26000 og SA8000.
Biotalia	Coop Danmark/ SuperBrugsen	Puglia, Basilicata, Molise.	Stiller krav om at landmænd overholder ILO konventioner, menneskerettigheder og børnerettigheder. Kontrakter med sæsonarbejdere. Tager ansvar for hele varekæden ¹²²	ISO 22005. Bruger privat andenhåndskontrollant til at tjekke om kravene overholdes.	Producenten Biotalia tager eksplicit ansvar for hele varekæden. Krav om kontrakter for sæsonarbejdere
Irma hverdag	Coop Danmark/ Irma	Syditalien	Leverandøren underskriver COOPs Code of Conduct, inkl. respekt for menneskerettigheder og arbejdstagerrettigheder. Leverandøren har ansvar for at den overholdes.	Fabrikkerne er certificeret med henholdsvis KRAV og SA8000	Producenten Coop DK tager kun ansvar for første led. Coop DK har ikke fuld sporbarhed i varekæden.
Coop X-tra	Coop Danmark/ Superbrugsen, Fakta, Kvickly	Puglia, Basilicata	Leverandøren underskriver COOPs Code of Conduct, inkl. respekt for menneskerettigheder og arbejdstagerrettigheder. Leverandøren har ansvar for at den overholdes.	Ingen certificeringer.	Producenten Coop DK tager kun ansvar for første led. Coop DK har ikke fuld sporbarhed i varekæden.
La Campagna	Dansk Supermarked/Netto	Puglia, Basilicata, Campania, Toscana, Lazio	Har en etisk politik, hvor de stiller krav om at landmændene høster så mekanisk som muligt, så der er ikke er stort behov for manuel arbejdskraft.	Påbegyndt proces mod ISO26000 og SA8000.	Producenten Dansk Supermarked tager kun ansvar for første led. Intet krav om kontrakter for sæsonarbejdere.

122. <http://www.bioitalia.it/en/certified-chain.html>

123. Har valgt ikke at svare.

124. Har valgt ikke at svare.

125. Har valgt ikke at svare.

BRAND	DAGLIGVARE KONCERN / SUPERMARKED	TOMATERNE KOMMER FRA	HAR PRODUCENT ELLER IMPORTØR EN CSR-POLITIK?	SOCIALE CERTIFICERINGER	ANSVAR OG SPORBARHED I VAREKÆDEN
De Clemente	Coop Danmark Forhandles i Kvickly	Puglia	Landmændene skriver under på at de respekterer regler for maximale daglige arbejdstimer, arbejdskontrakter og minimums-løn	SMETA-Audit. Ingen certificeringer.	Producenten De Clemente tager ikke ansvar for hele varekæden.
Mutti	Dansk Supermarked Forhandles i Føtex og Superbest	Overvejende fra Emilia Romagna. Kun peeled tomatoes kommer fra Puglia og Basilicata	Syditalien: Krav om mekanisk høst. Norditalien: Mekanisk høst, eller ansætter studerende hvis der er brug for manuel arbejdskraft. Indgår i regionalt samarbejde med brancheorganisationer for tomatkonserves for bekæmpelse af illegal arbejdskraft.	Ingen certificeringer.	Producenten Mutti har egne tomatgårde. Intet eksplicit krav om kontrakter for eventuelle sæsonarbejdere.
Monte Rey	Dagrofa Forhandles i Superbest og Kiwi	Puglia	Nej.	Landbrugene kontrolleres af statsorgan. Ingen certifikater.	Producent har sporbarhed. Indkøber og forbrugere har ikke sporbarhed i varekæden.
Grøn Balance, Smagens Køkken, First Price	Dagrofa Forhandles i Superbest og Kiwi	Puglia, Toscana, Molise	Stiller krav om at landmænd overholder ILO konventioner og menneskerettigheder. Skriver årlige kontrakter med landbrugskooperativer og registrer landmændene. Leverandøren har ansvar for at den overholdes.	Fabrikkerne er certificeret med henholdsvis KRAV og SA8000 Leverandøren har andenhåndskontrollant til at tjekke om kravene overholdes.	Producenten Dagrofa tager kun ansvar for første led af varekæden.
Nostia	LIDL / Forhandles i LIDL	Puglia	Træner landmænd i menneskerettigheder og imod tvangsarbejde.	Ingen	Producenten LIDL tager ikke ansvar for hele varekæden.
AgriGenus	Dagrofa Forhandles i Superbest	Campania	Firma af familievne landbrug uden ansatte.	Ingen	Producenten Agrigenus tager ansvar for hele varekæden, og har fuld sporbarhed.
Gustodoro			Har ikke svaret.		
Petti			Har ikke svaret.		
De Cecco			Har ikke svaret.		

Bilag 2: Kommentarer fra danske supermarkedskoncerner

Supermarkedskoncernerne Dansk Supermarked, Coop Danmark, Dagrofa og LIDL har fået tilsendt rapporten med følgende spørgsmål:

- Er I som supermarkedskæde klar over, at dåsetomater fra Italien, der også sælges i Danmark, bliver plukket af immigranter, der arbejder og lever under horrible forhold?
- Immigranterne arbejder uden kontrakt, og de er derfor lette ofre for il corporali, bandedere, der udnytter dem. Hvordan kan I garantere, at tomaterne på hyldernes i jeres supermarked ikke er plukket under disse forhold?
- Hvad vil I gøre for at undersøge/rette op på disse forhold?

Mads Hvitved Grand, pressechef ved Dansk Supermarked:

“Når man leverer til Dansk Supermarked, skriver man samtidig under på at overholde vores Code of Conduct, som klart slår fast, at man som leverandører skal sikre rimelige arbejdsforhold; både i forhold til løn, sikkerhed, arbejdstider, ret til at organisere sig etc. Ingen af vores leverandører er i tvivl om, at vi stiller disse krav, eller at kravene også er gældende for deres evt. underleverandører og producenter. Samt at de som leverandører er ansvarlige for at sikre, at deres evt. underleverandører og producenter overholder disse.

Vi gør alt, hvad vi kan for at sikre, at vores leverandører overholder vores samhandelsaftale, men må også erkende at det er svært at kontrollere hele værdikæden.

Som udgangspunkt har vi tillid til vores leverandører, og vi har da heller ikke kendskab til kritik af arbejdsforholdene, herunder brug af illegal arbejdskraft, hos vores leverandører af dåsetomater specifikt. Men de generelle spørgsmål, I stiller, giver os naturligvis anledning til at rejse sagen overfor leverandørerne og understrege vigtigheden af, at tomaterne stammer fra ansvarlig produktion, samt at vi forventer, at de tilsikrer dette.”

Markela Dedopoulos, kommunikationsdirektør ved Dagrofa:

Dagrofa er uenig i flere konklusioner i DanWatchs nye rapport, som også omhandler flere af Dagrofas dåsetomat-produkter, som stammer fra Syditalien.

Dagrofa mener ikke, at First Price, Grøn Balance og Smagens Køkken burde inkluderes i rapportens konklusioner. Direkte kommentarer fra kommunikationsdirektør Markela Dedopoulos er fremhævet i kursiv:

Fire af de virksomheder, der sælger tomater på dåser i Danmark, fralægger sig ansvar for tomatplukkernes arbejdsforhold. De fire virksomheder er ansvarlige for Irma Hverdag, Coop x-tra, O'Tomato, La Campagna, Monte Rey, First Price, Grøn Balance og Smagens Køkken. Virksomhederne har kontrakter med leverandørerne, der opkøber friske tomater og konserverer dem til videresalg, hvori leverandøren påtager sig det sociale ansvar for tomatplukkernes arbejdsforhold.

“Vores leverandør bekræfter, at de påtager sig det fulde ansvar for tomat plukkerne, som også står anført i etik kodeks for social ansvarlighed og at deres leverandører overholder kravene i forhold til deres SA8000 og GLOBALG.A.P., samtidig med at den enorme mængde af tomater høstes maskinelt.”

First Price, Grøn Balance og Smagens Køkken (Dagrofa) tager ikke ansvar for hele varemæden.

“Vores leverandør tager ansvar for hele varemæden, samt foretager uanmeldte audits på marken for at sikre sig at de lever op til deres krav helt ud til tomatplukkerne.”

“Vores leverandør er langt fremme i SA8000 certificeringsprocessen i hele værdikæden i forhold til andre tomat dåse leverandører til det danske marked og har stor fokus på dette område. I tillæg til vores leverandørs SA8000 (jf. vedhæftet) er deres underleverandører også GLOBALG.A.P. certificeret, så vores leverandør kan forsikre den danske forbruger, at der ikke anvendes illegale arbejdere til at plukke tomater. Det skal også tages i betragtning at den enorme mængde af tomater der produceres i vores leverandørs sourcing område høstes maskinelt.”

Ulla Riber, afdelingschef for CSR ved Coop Danmark:

“Den konkrete problemstilling omkring arbejdstagerrettigheder ved tomatplukning i Italien er desværre ikke ukendt i industrien, og vi deltager derfor i de dialogmøder med politikere, som afholdes af Dansk Initiativ for Etisk Handel, ligesom vi i regi af Norsk Initiativ for Etisk Handel deltager i et multi-interessent initiativ, der har til formål først at kortlægge og analysere tomatindustrien i de værst berørte regioner i Italien, således vi får et overblik over situationen.

Vi er således i gang med at kortlægge hele vores forsyningskæde på tomater på dåse helt ned til plantageniveau, og giver denne viden ind til Norsk Initiativ for Etisk Handel, der samler billedet. Samtidig har der været repræsentanter for initiativet i Italien og tale med de berørte parter – både fagbevægelse og lokale politikere for at sikre, at vi forstår de strukturelle set up omkring industrien, der tillader massive problemer med illegale immigranter i området.

Helt generelt er det Coops overbevisning, at det ikke er en løsning at blive væk. Vores investeringer i varer og produkter skal være med til at gøre tingene bedre i forsyningskæden, og hvis vi fjerner ordrer – så bliver det ikke godt for nogen af de berørte parter. Vi skal i stedet engagere os i, at vi hele tiden hjælper vores forsyningskæde med at gå i den rigtige retning – også når det er små skridt – det tror vi på, er den bedste metode til at forbedre forholdene i en kompleks forsyningskæde med flere tusinde leverandører spredt over hele verden.”

Bilag 3: Surveysvar fra virksomhederne i DanWatch's undersøgelse

De 10 virksomheder, der har svaret på DanWatch's forespørgsel, fremgår i dette bilag. virksomhedernes svar fremgår på samme vis, som de har besvaret de enkelte spørgsmål. I bilaget fremgår spørgsmålene kursiveret og nummereret for at øge læsevenligheden.

Svar fra La Doria 29/08/2014

- 1. Which areas do the La Doria tomatoes come from?*
Puglia, Basilicata, Campania, Toscana, Lazio
- 2. And which factories preserve the tomatoes?*
Angri, Fisciano, Sarno and Lavello plants

For the following 4 questions:

- 1. Which criteria do you apply to the farms you get the tomatoes from? How do you make sure that the farmers meet these demands?*
- 2. What are your CSR policies on labor rights and human rights?*
- 3. Can you guarantee that the your tomatoes are produced and harvested with respect for the rules for maximum daily working hours, legal working contract and minimum wage?*
- 4. How do you ensure these rights for the labors?*

Please find attached a short presentation which indicates the activities we have already secured in our way of working, (e.g.: Ethical code agreed with farmers, Contract with farmers built on ethical code, etc.) and those we've started working in the light of the ISO 26000 guidelines. In addition to these activities, this year we've started a process which will lead La Doria towards the SA 8000.

Let me reiterate the fact that in La Doria we have got with most of our tomato farmers long lasting relationship and so time by time we've been able to select those suppliers which best guarantee the compliance to our ethical standard.

In addition and considering the relevant quantity of tomato we do process in our sites it is indeed clear that we do require to our farmers a mechanical harvest that implies a low level of manual work.

Best regards,
Patrizia

Svar fra Bioltalia 22/08/2014

Bioltalia har svaret på DanWatch's forespørgsel, dog ønsker Bioltalia, at deres besvarelser forbliver fortrolige.

Svar fra Irma/Coop Danmark 26/08/14

Coop Danmark har svaret på DanWatch's forespørgsel, dog ønsker Coop Danmark, at deres besvarelser forbliver fortrolige.

Svar fra Coop Italia 12/09/14

Coop Italia har svaret på DanWatch's forespørgsel, dog ønsker Coop Italia, at deres besvarelser forbliver fortrolige.

Svar fra De Clemente 01/09/14

As required, I am going to answer briefly to your questions.

Our tomatoes come mainly from Puglia region in the South of Italy. Our production takes place in our plant in Fisciano (SA).

Our company buys raw material according to quality standards well defined into a regional policy document signed by canned manufacturers and growers.

Traceability and quality documents are both signed by Control Bodies.

We are sensitive to CSR policy and we successfully passed the social SMETA-Audit which includes a detailed assessment of terms and conditions of safety, health, environmental, social and ethical standards.

For this reason we ask all farmers to subscribe a written declaration and to grant the respect of the rules of a maximum daily working hours, legal working contract and minimum wage.

Kind regards
Manuela Ruggiero

Svar fra Mutti 02/09/14

- *Which areas do the Mutti tomatoes come from?*

Mutti tomatoes come mainly from Emilia Romagna area, especially from the fields around Parma, where the plant is located, Piacenza and Ferrara.

Some quantities of tomatoes come also from the south part of Lombardia and Veneto, the closer regions. The whole area is called Pianura Padana.

With these tomatoes Mutti produces Polpa, Passata and Tomato paste.

The fields are not so far from the plant, so tomatoes have to run a short journey: the average time is below 2 hours from field to plant.

Since last year, Mutti manages also a production of Peeled Tomatoes and cherry tomatoes in a plant located in the south part of Italy (close to Salerno). These kind of tomatoes come from Puglia and Basilicata regions.

- *Which factories preserve the tomatoes?*
The main factory is the historical site in Basilicanova, 15 minutes by car from Parma. In this plant there are the productions of polpa, passata, tomato paste and ready sauces. The second plant is in Oliveto Citra, close to Salerno. In this plant there are the production of peeled tomatoes and cherry tomatoes.
- *Which criteria do you apply to the farms you get the tomatoes from? How do you make sure that the farmers meet these demands?*
Mutti has a strong partnership with the farmers (they are more than 200):
 - Mutti and the farmers shared the best seeds.
 - Mutti gives the farmers consultancy and checks each steps of their cultivations.
 - each load of tomatoes are checked when it arrives to the plant and, if the quality is not like the standard that Mutti has defined and shared with the farmers, the load is rejected.
 - Mutti manages training sessions for the farmers for a better use of water, in according to the reduction waterfootprint objectives that Mutti has defined in its partnership with WWF.
 - last, every year when harvest is over, Mutti manages an event called "Golden Tomatoes" (Pomodoro d'oro): the farmers delivered the best quality of tomatoes during the harvest gain an extra bonus (money) and the winner of the year wins a special prize consisting in a real golden tomato. So 40 farmers are awarded every year.
- *What are your CSR policies on labour rights and human rights?*
Concerning recruitment, contracts and labour rules, Mutti SPA manages all the production in according to trade union agreement and, of course, national laws. Besides, to enter in Mutti Spa, each worker has to be more than 18 years old. This rule works also for seasonal workers since the production peak is between the end of July and the end of September. Many of them are students work in Mutti during the harvest period to gain money for holidays or University. Concerning the work outside the plant, such as the works in the fields, Mutti company is directly involved in promotion of social responsibility of the whole industrial tomato supply chain in according to the main trade unions and enterprise organizations of north and south Italy.
- *Can you guarantee that the your tomatoes are produced and harvested with respect for the rules for maximum daily working hours, legal contracts and minimum wage?*
First of all, it's important to say that the harvest in the fields is made by machineries and few people are involved (just 4/5 people/field). This is true for the whole industrial tomato harvested in the north of Italy since nineties or more. So there are no problems such as, for example, the mistreatment of immigrants.
Concerning the production from South, Mutti in this first year of production has defined with his farmers the same mechanic harvest for his tomatoes, with some few exceptions (in case of rain for example).
Mutti company is also involved, with private associations of enterprises, to reduce and eliminate every kind of bad work conditions.

Concerning work conditions and workers right, that is a matter that I, as marketing director, don't overcome in deep, Mr. Francesco Mutti, owner and CEO of the company in copy in this email, is available for a call to go in depth in these topics.

Best regards
G. Beccacece
Marketing director Mutti SPA

Svar fra Monte Rey 26/08/14

I forlængelse af din mail, fremsendes hermed svar på dine spørgsmål.

Venligst bemærk at Bosco Foods Aps ikke er producent af dåsetomater, men importør! Det er således den producent som vi har indgået kontrakt med i Italien, som selv vælger hvilken farme, de køber tomater fra, hvilke folk de har ansat etc. Etc.

Vi handler i dag udelukkende med én producent af dåsetomater, og det er firmaet Felice Conserve S.r.l, Viale Roma 73, 84010 S. Marzano Sul Sarno (SA), Italy. Dette er en producent, som jeg har handlet med i mere end 14 år, og som altid har levet op til sine forpligtigelser i forhold til kvalitet, organisation, certificeringer og så videre. Desuden har producenten ved tidligere forespørgsler fra kunder om CSR politik, altid kunne svare tilfredsstillende.

Jeg har således videregivet dine spørgsmål til Felice Conserve S.r.l, og det er deres svar, jeg skriver til dig.

- Tomaterne kommer fra regionen Puglia i Sydøst Italien.
- Farmerne, de køber tomater fra, er medlemmer af kooperativer, som kontrolleres af stats organ.
- Producenten har sikret, at der er overensstemmelse med lovgivning, etiske regler og internationale normer.
- Producenten bruger sæsonansatte arbejdere, og de er alle legalt ansatte og medlem af fagforening.

Svar fra Dagrofa (Grøn Balance, First Price & Smagens Køkken)

Dagrofa har svaret på DanWatch's forespørgsel, dog ønsker Dagrofa, at deres besvarelser forbliver fortrolige.

Svar fra Nostia 18/09/14

RE: LIDL ETHICAL LABOUR ENQUIRY

Following your enquiry on the 7th August, please find to follow answers to the questions you raised.

The majority of processed tomato products we supply as a group are sourced from the Puglia region, with the remainder sourced from the neighbouring Campania region.

PIA does not own any farms but places contracts with regional Cooperatives and Associations who represent groups of over 700 individual growers or farms, all of whom are identifiable and random inspections are carried out by our team of agronomists.

We clearly specify in our contracts that suppliers must meet all legal obligations in relation to all labour used in the supply of tomatoes.

We have an absolute respect for human rights and oppose any form of forced labour. Since its formation in 2012 PIA has carried out training with suppliers and growers and is actively working with ANICAV (Associazione Nazionale Industriali Conserve Alimentari) to eliminate any risk of illegal labour or the exploitation of migrant workers.

As part of a recently agreed protocol for the promotion of social responsibility in the tomato industry, ANICAV will be undertaking an assessment of districts to detect the use of any illegal labour, with input from agriculture, industry, unions and also regional and national authorities.

PIA fully supports this protocol and as an active participant in ANICAV will continue to highlight the need for industry and wider stakeholders to tackle the issue of ethical labour in the Southern Italian agricultural sector.

Svar fra Agrigenus 28/08/14

Agrigenus is a small company made up form family farmer company, that produce San Marzano Tomatoes DOP.

All San Marzano Tomatoes are cultivated in Agro Sarnese Nocerino DOP Area.

Every year we arrange a seeding program based on the costumers' request of San Marzano Tomatoes. We have not the certainty of meet these demands, it depends of many factors, weather, fungal diseases, etc.

All the farmer companies that confer the san Marzano Tomatoes to Agrigenus, are family farm and have not employees.